dr hab. Jana Pieriegud, prof. nadzw.
Katedra Transportu
Kolegium Zarządzania i Finansów
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ
mgr Marii Mąkólskiej-Tenold
pt. „*Advancing a green urban economy – implementation and challenges of sustainability governance in different cities*"
przygotowanej na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Gdańskiego
w Katedrze Ekonomiki Transportu,
pod kierunkiem naukowym dr hab. Moniki Bąk, prof. UG

1. Uwagi wstępne

Ocenę pracy mgr Marii Mąkólskiej-Tenold wykonano na podstawie pisma Dziekana Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Gdańskiego zgodnie z Uchwałą Rady Wydziału Ekonomicznego z dn. 19 kwietnia 2018 r. Praca została zakwalifikowana do dziedziny nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomii.

Recenzja sporządzona została zgodnie z wymogami Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

2. Aktualność przedmiotu rozprawy doktorskiej

Problematyka, która jest przedmiotem rozprawy doktorskiej mgr Marii Mąkólskiej-Tenold, mieści się w badaniach ekonomicznych, dotyczących zagadnień związanych z transformacją gospodarki miejskiej pod wpływem rozwoju takich koncepcji jak: zrównoważony rozwój oraz zielona gospodarka. Wybór tematyki pracy jest bardzo istotny ze względów społecznych, ekonomicznych i środowiskowych, decydujących o przyszłości aglomeracji miejskich na całym świecie.

Problematyka pracy znajduje odzwierciedlenie w wielu opracowaniach teoretycznych, badaniach empirycznych prowadzonych obecnie przez naukowców na całym świecie, a także

projektach badawczo-rozwojowych podejmowanych wspólnie przez instytucje badawcze, podmioty gospodarcze oraz władze samorządowe. Znajduje się ona także wśród priorytetowych obszarów działań zarówno ONZ, jak i Komisji Europejskiej. Szacuje się, że w 2050 roku blisko 2/3 mieszkańców globu będzie mieszkało na terenach zurbanizowanych. Miasta i osiedla je otaczające generują wiele problemów gospodarczych, społecznych, ekologicznych. W aglomeracjach szuka się rozwiązań tych problemów, a efektywne współzarządzanie miastami jest kluczem do ich zrównoważonego rozwoju. Z kolei sposób, w jaki planowane są strategie rozwoju miast, koordynowane procesy, wdrażane rozwiązania, a także wykonywany nadzór i oceniane postępy, jest krytyczny dla funkcjonowania władz lokalnych.

Stąd podjętą przez mgr M. Mąkólską-Tenold tematykę należy uznać za bardzo ważną i aktualną, stanowiącą wyzwanie dla przedstawicielki młodego pokolenia, które coraz częściej staje się współtwórcą przemian w przestrzeni miejskiej i kluczowym interesariuszem procesu zarządzania zrównoważonym rozwojem miast.

3. Cel, zakres pracy i założenia badawcze

Autorka podjęła w pracy wyzwanie opracowania i zweryfikowania normatywnego modelu planowania i wdrażania zasad zielonej gospodarki miejskiej, który wspierałby władze miast w dążeniu do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju. Jest to główny cel rozprawy. Dodatkowo celem poznawczym rozprawy było zbadanie racjonalnych zachowań władz miejskich w zakresie procesu decyzyjnego.

Doktorantka sformułowała jedną główną hipotezę badawczą o następującym brzmieniu: „Rozwój zielonej gospodarki miejskiej wymaga zastosowania wszechstronnego modelu wzorcowego, który bierze pod uwagę uwarunkowania infrastrukturalne miasta oraz zachodzące w nim relacje społeczne i ekonomiczne".

Z tezą główną wiążą się trzy hipotezy pomocnicze, które wspomagają osiągniecie celu badawczego założonego w dysertacji:

1. Miasta muszą odkryć potencjał uczestnictwa różnych grup interesariuszy w procesie planowania, a także skorzystać z możliwości kształtowania form partnerstwa z udziałem wielu zainteresowanych stron w celu przyśpieszenia transformacji w kierunku zielonej gospodarki miejskiej.
2. Realizacja zrównoważonego rozwoju wymaga jasnych i jednoznacznych priorytetów, a następnie przyszłych strategii.

3. Kompleksowy model wymaga uwzględnienia zarządzania miastem w kontekście procesu planowania i wdrażania.

Cele i hipotezy rozprawy zostały sformułowane prawidłowo i adekwatnie do podjętej tematyki pracy, chociaż hipoteza trzecia wydaje się dość oczywista.

4. Ocena struktury pracy i jej zawartości merytorycznej

Rozprawa składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów i podsumowania, zawartych na 235 stronach, a także bibliografii, spisu rysunków i tabel oraz dwóch załączników (łącznie 290 stron). Struktura pracy jest przejrzysta (każdy rozdział składa się z pięciu podrozdziałów), tworząc spójną całość podporządkowaną udowodnieniu przyjętej hipotezy głównej i hipotez pomocniczych. Wyraźnie wydzielone są części: teoretyczna (rozdział 1, 2 i 3) oraz analityczno-empiryczna (rozdział 4 i 5).

Wstęp do rozprawy został podzielony na trzy części: najpierw przedstawiono uzasadnienie ważności i aktualności podjętej tematyki pracy, następnie za pomocą celu, hipotez i stosowanych metod zdefiniowano podejście badawcze, a na końcu omówiono strukturę dysertacji.

Rozdział pierwszy pracy został poświęcony wyjaśnieniu istoty zrównoważonego rozwoju oraz zielonej gospodarki. Rozważania te poprzedzone zostały podrozdziałem 1.1 dotyczącym zmian klimatycznych, który jednak ze względu na zawartość i objętość warto byłoby włączyć do podrozdziału 1.2 (jak również fragment dot. globalnego ocieplenia wraz z rys. 3 znajdujące się we wprowadzeniu do rozdziału 1). Obok wyjaśnienia idei zrównoważonego rozwoju Autorka przedstawia ewolucję tego pojęcia w kontekście globalnym oraz w świetle dokumentów strategicznych, które powstały w Unii Europejskiej, a następnie wskazuje relacje występujące pomiędzy pojęciem zielonej gospodarki a zrównoważonym rozwojem. Szkoda, że w tym kontekście zabrakło odniesienia do pojęcia gospodarki o obiegu zamkniętym oraz opublikowanego przez Komisję Europejską pakietu działań w tej sprawie (*Circular Economy Package*). Na końcu rozdziału pierwszego wykazano szczególny wpływ miast na zanieczyszczenie środowiska naturalnego.

W rozdziale drugim rozprawy dokonano przedstawienia pojęć, takich jak: zrównoważone miasto, zielone miasto, zielona gospodarka miejska. Autorka proponuje tu własną definicję zielonej gospodarki miejskiej, słusznie podkreślając kompleksowość tego podejścia oraz ważność zaangażowania interesariuszy na poziomie lokalnym w proces

planowania i wdrażania zrównoważonego rozwoju. Nawiązując do wzrastającej roli cyfryzacji gospodarki i społeczeństwa, Autorka wymienia elementy infrastruktury tworzące koncepcję inteligentnego miasta. Zabrakło jednak syntetycznego porównania składowych wymienionych koncepcji zrównoważonego, zielonego i inteligentnego miasta, które pozwoliłoby zidentyfikować ich wspólne cechy oraz podstawowe różnice. W ostatniej części rozdziału zawarto przegląd wskaźników stosowanych do procesów monitoringu i oceny postępów we wdrażaniu zasad zrównoważonego rozwoju, a także związanych z nimi standardów ISO, których szczegółowy wykaz umieszczono w załączniku 1.

W rozdziale trzecim scharakteryzowano pięć kluczowych elementów składowych koncepcji zielonej gospodarki miejskiej, tj.: budynki, mobilność miejską, zarządzanie gospodarką wodną, zaopatrzenie w wodę oraz zarządzanie energią w mieście. Przedstawiono tu możliwe instrumenty finansowe wspierania rozwoju tych obszarów, w tym przykłady rozwiązań zastosowanych w wybranych krajach. W celu usystematyzowania rozważań zawartych w tym rozdziale przydatne byłoby umieszczenie na jego początku definicji związanych z pojęciem infrastruktury oraz uwarunkowań infrastrukturalnych rozwoju miast, gdyż są one elementem hipotezy głównej pracy.

W rozdziale czwartym Doktorantka przedstawiła metodykę postępowania badawczego obejmującą pięć etapów: (1) przygotowawczy, (2) opracowanie wstępnego modelu do zarządzania zieloną gospodarką miejską, (3) przeprowadzenie badań empirycznych, (4) opracowanie ostatecznego modelu oraz (5) weryfikacja modelu. Pierwsze dwa etapy obejmowały omówienie zagadnień związanych z planowaniem strategicznym w procesie zarządzania gospodarką miejską. Zrównoważony rozwój miast wymaga racjonalnego współzarządzania dostępnymi zasobami, a tego nie da się osiągnąć bez świadomego angażowania podmiotów, które mają lub powinny mieć wpływ na ten proces. W tym kontekście wykorzystano teorię interesariuszy E. Freemana w nawiązaniu do otoczenia przedsiębiorstwa. Zabrakło jednak wskazania grup interesariuszy kluczowych z punktu widzenia zarządzania miastami. W polskiej literaturze przedmiotu pojawiły się również pozycje poświęcone problematyce współzarządzania (*governance*) miastami[1], które mogły wzbogacić rozważania Autorki.

[1] Zob. np. A. Wiktorska-Święcka, Współzarządzanie miastami w Unii Europejskiej. Polityka instytucjonalna na tle koncepcji, Difin, Warszawa 2016.

Znacząca część rozdziału czwartego (podrozdział 4.4.) zawiera analizę wyników badań przeprowadzonych przez Autorkę, która za pomocą kwestionariusza ankiety (załącznik 2 do rozprawy) zebrała bardzo obszerny materiał z 18 miast. Sformułowane na tej podstawie wnioski pozwoliły na pozytywną weryfikację hipotez pracy oraz opracowanie własnego modelu, który może być zastosowany przy planowaniu i wdrażaniu zasad zielonej gospodarki w miastach.

W ostatnim, piątym rozdziale Autorka, wykorzystując pięć zdefiniowanych etapów oraz informacje pozyskane w ramach dodatkowych wywiadów z władzami wybranych miast, dokonuje weryfikacji modelu, identyfikując m.in.: bariery związane z brakiem wsparcia politycznego, cele i priorytety w zakresie planowania strategicznego, wskaźniki do monitorowania osiągniecia postawionych celów. Na tle przedstawionych szczegółowo przykładów dla etapów 1, 2, 3 i 5, pewien niedosyt budzi zbyt syntetyczne przedstawienie rozwiązań w zakresie implementacji (etap 4) na przykładzie zrównoważonej mobilności miejskiej.

W części końcowej rozprawy Doktorantka dokonała podsumowania zagadnień ujętych w pracy oraz jej głównych wyników.

5. Ocena merytorycznej wartości rozprawy i warsztatu badawczego

Wartość merytoryczną rozprawy doktorskiej mgr M. Mąkólskiej-Tenold należy ocenić jako wysoką. Wynika to zarówno z jej walorów naukowych, jak i użyteczności dla wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju w procesie zarządzania gospodarką miejską. Rozprawa doktorska charakteryzuje się aktualnością tematyki, a rozważania Autorki cechują trafne odniesienia do koncepcji teoretycznych oraz przedstawianie szczegółowych problemów na tle analizy literatury przedmiotu badań.

Należy podkreślić, iż mimo trudności powstałych w etapie przeprowadzenia badań ankietowych, wynikających z niskiej zwracalności wypełnionych kwestionariuszy przez władze wyselekcjonowanych do badania miast, Doktorantka wykazała się dużym zacięciem naukowym i dociekliwością w procesie badawczym, rozszerzając grupę badanych miast oraz przeprowadzając dodatkowe wywiady szczegółowe. Przeprowadzone badania pierwotne i wykorzystanie danych wtórnych, a także dobór metod ich analizy świadczą o dojrzałości naukowej Doktorantki. Zgłębiając problematykę rozwoju zielonej gospodarki miejskiej, wykazała się ona obszerną interdyscyplinarną wiedzą i zaangażowaniem w proces badawczy.

6. Uwagi szczegółowe odnośnie strony formalnej i językowej pracy

Rozprawa została napisana w języku angielskim. Styl użytego języka jest naukowy, odpowiedni dla prac doktorskich. Praca została przygotowana starannie (każdy rozdział m.in. zaczyna się cytatem odpowiadającym jego zawartości), według ogólnie przyjętych standardów edytorskich. Praca oparta jest na szerokiej literaturze polskiej i obcojęzycznej, obejmującej łącznie ponad 300 pozycji, w tym 51 pozycji zwartych, 77 artykułów, 94 raporty. Szata graficzna pracy, zamieszczone w niej liczne tabele (96) i rysunki (38) przyczyniają się do zwiększenia komunikatywności i rozumienia wywodu, wzbogacają warstwę merytoryczną pracy jako rozprawy naukowej. Należy jednak zwrócić uwagę na nieznaczne usterki redakcyjne i formalne, które warto aby Autorka uwzględniła w przyszłości:

- w tytule pracy można byłoby pominąć słowo „*different*" lub nawet „*in different cities*", gdyż wcześniejsza część tytułu jednoznacznie określa zakres podjętej tematyki: „*urban*" wskazuje na obszar miejski, natomiast „*cities*" oznacza różne miasta;
- wprowadzenie poprzedzające każdy rozdział, zawierające opis jego celów i zawartości, powinno mieć porównywalną objętość i strukturę (np. dla rozdziału 1 ma 2,5 strony, a dla rozdziału 5 to tylko jedno zdanie);
- przy zastosowanym przez Autorkę systemie przypisów harwardzkich wskazane jest podawanie w nawiasach także numeru strony (lub stron), ponieważ w przypadku wielokrotnego cytowania tej samej pozycji ułatwia to dotarcie czytelnika do cytowanego fragmentu – podawanie kliku numerów stron przez przecinki w bibliografii jest mniej klarowne; można natomiast pominąć inicjały autora;
- przy stosowaniu punktorów źródło należy podawać przed nawiasem, a nie przy ostatnim punkcie (np. s. 21, 22, 37, 38);
- dane w tabelach i na wykresach prezentujących wyniki badania ankietowego warto prezentować w kolejności od kategorii, które otrzymały największą liczbę wskazań, do kategorii najrzadziej wskazywanych przez respondentów (dotyczy to tabeli 14 i rysunków w pkt. 4.4. m.in. rys. 53, 55, 57, 67, 69, 79);
- w tabeli 5 na s. 60 powinno być „*logistics*: zamiast „*logistic*" oraz „*shift*" zamiast „*skift*"";
- rys. 11 na s. 49 oraz rys. 41 na s. 125 nie są wystarczająco czytelne.

7. Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska mgr M. Mąkólskiej-Tenold jest bardzo wartościowym opracowaniem naukowym. Autorka wykazała się bardzo dobrą umiejętnością sformułowania oryginalnego celu i hipotez badawczych, osadzenia ich w literaturze przedmiotu, skonstruowania metodyki badań adekwatnej do podjętej tematyki rozprawy, a także przeprowadzenia badań oraz właściwej prezentacji ich wyników. Doktorantka udowodniła, iż potrafi umiejętnie posługiwać się ogólną wiedzą teoretyczną w zakresie nauk ekonomicznych, w tym ekonomiki transportu, oraz wykorzystywać ją do rozwiązywania aktualnych problemów nauki i praktyki, tworząc warsztat badawczy użyteczny dla procesu zarządzania zrównoważonym rozwojem w miastach.

Biorąc pod uwagę wszystkie sformułowane powyżej walory recenzowanej pracy oraz uwagi merytoryczne i techniczne, stanowiące głównie rekomendacje o charakterze uzupełniającym, z pełnym przekonaniem wnioskuję o przyjęcie rozprawy doktorskiej mgr Marii Mąkólskiej-Tenold pt. „*Advancing a green urban economy – implementation and challenges of sustainability governance in different cities*", napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Moniki Bąk, prof. UG jako spełniającej ustawowe wymagania stawiane rozprawom doktorskim i wnoszę o dopuszczenie Autorki do publicznej obrony.

Warszawa, 1 czerwca 2018 r.

dr hab. Jana Pieriegud, prof. SGH